

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

-

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

-

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

-

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

-

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

-

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

-

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

-

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

-

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

-

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

-

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Rikosseuraamuslaitos lausuu ainoastaan ehdotettujen muutosten vaikutuksesta rangaistusten täytäntöönpanoon.

Mietinnössä on arvioitu ehdotettujen muutosten taloudellisia vaikutuksia rangaistusten täytäntöönpanoon. Ehdotettujen muutosten seurauksena vankiluvun arvioidaan kasvavan. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon kustannusten lisääntymisestä on esitetty suuntaa antava kustannusarvio noin 5 500 000 euroa vuodessa. Tähän arvioon liittyy kuitenkin useita mietinnössä

esitettyjä epävarmuustekijöitä. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon kustannuslisäysten suuruusluokka olisi arviolta muutamia kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Rikosseuraamuslaitos ei tässä vaiheessa pysty kommentoimaan arvioitua vankiluvun kasvun ja uusintarikollisuuden suuruutta, koska eräitä laskentakriteereitä ei ole ilmaistu yksityiskohtaisesti ja eräitä alkuperäislähdeviittauksia puuttuu. Lukumääräarvioissa epäselväksi jäi muun muassa, onko huomioitu valvotun koevapauden vaikutuksia taikka sitä, että perusmuotoisesta teosta siirtyminen törkeään tekemuotoon lisää törkeän tekemuodon vaikutuksia samalla kuitenkin vähentäen perusmuotoisten vankilakuukausien määrää. Kustannuslaskelmat sinänsä ovat suoraviivaisia. Lukumääräarvioiden kriteereistä eli siitä, miten esitettyyn vankimäärän lisäykseen on kaikkiaan päädytty, toivoisimme lisätietoja, kun kokonaisuudistuksen valmistelu etenee. Rikosseuraamuslaitos voi myös toimittaa laskelmia oikeusministeriölle lainvalmistelun edetessä.

Joka tapauksessa seksuaalirikoksista tuomittujen vankien määrän kasvu tulisi vaikuttamaan Rikosseuraamuslaitosten eri yksiköiden toimintaan. Seksuaalirikoksista tuomitut muodostavat turvallisuustarpeiltaan muista vangeista erottuvan ryhmän. Kyseisten vankien laitos- ja osastosijoituksiin, ohjelmatoimintaan sekä henkilöstön osaamistarpeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Vankiluvun kasvun ohella saattaisikin olla tarpeen huomioida myös näitä tekijöitä kustannusarviossa.

Pakkokeinojen käyttöä koskevissa arvioissa ei ole arvioitu sitä lisääntyisikö tutkintavankeuden käyttö, kun otetaan huomioon vangitsemisen edellytykset ja ehdotetut uudet rangaistusasteikot. Ehdotetut muutokset saattavat myös lisätä tutkintavankeudelle vaihtoehtoisten pakkokeinojen käyttöä (tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti). Rikosseuraamuslaitos jättää oikeusministeriön harkittavaksi, onko tutkintavankeuden käyttöä syytä arvioida osana taloudellisia vaikutuksia. Seksuaalirikoksesta epäiltyä tutkintavankia ei yleensä voida sijoittaa tutkintavankien tavanomaisille asuinosaustoille epäillyn teon luonteen vuoksi. Esimerkiksi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella seksuaalirikoksista epäiltyjen tutkintavankien sijoittaminen asuinosaustoille sekä heidän siirtämisensä vankilasta toiseen on tällä hetkellä ongelmallista tästä syystä. Toisaalta vankeusrangaistusta suorittaessa uusimisriskin vähentämiseksi voi olla jossain tapauksissa tarpeen pitää samanlaisen rikostaustan omaavat vangit erillään toisistaan. Seksuaalirikostaustaisten vankien sijoittelussa täytyy huomioida erityisesti vankien turvallisuuteen liittyvät seikat, mutta samanaikaisesti sijoittelusta vastaavilta virkamiehiltä vaaditaan syvää ammattitaitoa nähdä myös seksuaalirikostaustaisten vankien keskenään sijoittamisesta aiheutuvat mahdolliset riskitekijät.

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

Mietinnössä on asianmukaisesti huomioitu säännösviitaukset uusiin ehdotettuihin rikosnimikkeisiin rikoslain 2 c 11 §:ssä (yhdistelmä-rangaistus) ja vankeuslain 19 luvun 4 §:ssä (ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta).

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

Kokonaisuudistuksen keskeiset muutostavoitteet koskevat seksuaalirikosten käsittelyä oikeudenkäyntivaiheessa. Osana näin laajaa kokonaisuudistusta Rikosseuraamuslaitos haluaa

muistuttaa seksuaalirikosten ennaltaehkäisemisen ja uusimisriskiin vaikuttamisen tärkeydestä. Yksikin ennaltaehkäisty rikos on sekä taloudellisesti että inhimillisesti ajatellen merkittävä saavutus. Erilaisilla kuntoutusohjelmilla voidaan pienentää seksuaalirikollisten uusimisriskiä. Rikosseuraamuslaitoksessa on käytössä kaksi seksuaalirikollisille tarkoitettua kuntoutusohjelmaa; ryhmämuotoinen STEP-ohjelma sekä Uusi Suunta-yksilökuntoutusohjelma. Lisäksi seksuaalirikolliset voivat osallistua muuhun kuntouttavaan toimintaan kuten päihdekuntoutukseen, väkivaltarikollisille suunnattuun kuntoutukseen sekä yksilöpsykoterapeuttiseen toimintaan. Myös lääkehoito voi tulla kysymykseen. Ehdotettujen muutosten näkökulmasta olemassa olevat kuntoutusohjelmat (STEP ja Uusi Suunta) ovat jatkossakin riittävät eikä uusiin ohjelmiin arvioida olevan tarvetta. Sen sijaan on tärkeää huolehtia riittävästä resursseista ohjelmien järjestämiseen sekä vankiloissa että yhdyskuntaseuraamustoimistoissa.

STEP-ohjelma on käytössä ainoastaan Riihimäen vankilassa. Siihen valitaan vankeja, joiden uusimisriski arvioidaan keskikorkeaksi tai korkeaksi ja joilla on riittävästi vankeusaikaa jäljellä ohjelmaan osallistumiseen. Tähän mennessä kaikki halukkaat ovat päässeet STEP-ohjelmaan. Ehdotetut muutokset voivat jollain aikavälillä johtaa siihen, että STEP-ohjelman tarjontaa tulisi lisätä. Ohjaajakoulutusta on saatavissa vain ulkomailta, joten tällä olisi taloudellisia vaikutuksia. Osallistuminen edellyttää myös riittävää suomen kielen taitoa, joka saattaa muodostua haasteeksi seksuaalirikoksista tuomittujen määrän kasvaessa. Uusi Suunta -ohjelma on valmistettu Rikosseuraamuslaitoksessa. Ohjelman kohderyhmä on laaja ja sitä voidaan toteuttaa myös esimerkiksi englannin kielellä ja tulkin avustuksella. Tällä hetkellä koulutettuja ohjaajia on suurimmassa osassa vankiloita, mutta läheskään kaikki eivät ole kokeneita ohjelman ohjaamisessa. Ohjelmatyö on tärkeää myös lyhytaikaisten seksuaalirikostaustaisten vankien kanssa. Oleellista on myös vankiloiden yhdyshenkilöiden verkostoituminen ja seksuaalirikoksista tuomittujen kuntoutuspolkujen luominen vankeuden eri vaiheisiin ja vapauteen asti.

Mietinnön mukaan ehdollisten vankeusrangaistusten lisääntyessä ja pidentyessä yhdyskuntapalvelua käytettäisiin ehdollisen vankeuden tehosteena muissa tapauksissa ja myös itsenäisen seuraamuksena nykyistä enemmän. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan myös valvontarangaistus saattaisi olla käyttökelpoinen seuraamus sellaisissa tapauksissa, joissa seksuaalirikos ei ole ollut perheen sisäinen eikä tekoon ole liittynyt internetin käyttöä. Myös ehdonalaiseen vapauteen päästettävien vankien valvontaan asettamiset saattavat lisääntyä ehdotettujen muutosten myötä. Uusi Suunta -ohjelmaa on järjestetty yhdyskuntaseuraamuksia suorittaville seksuaalirikoksista tuomituille jo tähänkin mennessä, ja tarve tulee uudistuksen jälkeen pysymään vähintäänkin ennallaan tai kasvamaan jossain määrin. Jotta ohjelmatyötä voidaan tarjota kaikille seksuaalirikoksista tuomituille, tulee ohjaajia olla riittävästi myös yhdyskuntaseuraamustoimistoissa.

Seksuaalirikollisten kuntoutuksen ei välttämättä tarvitsisi olla osa seuraamus- ja rangaistusjärjestelmää, vaan se voisi kuulua sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Vankeuden jälkeen tulisi olla tarjolla tukitoimia. Seuraamuksen aikana toteutettu kuntoutus vaatisi usein jälkihoitoa, mutta sitä on erittäin vaikea saada, sillä vapaudessa seksuaalirikollisten kuntoutukseen erikoistuneita tahoja on erittäin vähän. Osa henkilöistä, jotka tuntevat seksuaalista kiinnostusta lapsia kohtaan hakeutuvat hoitoon oma-aloitteisesti ennen kuin rikosta on tapahtunut. Suomessa julkisen sektorin terveydenhuollossa ei ole olemassa olevia käytäntöjä pedofilian hoitoon. Sexpo on ainoa taho

Suomessa, joka tarjoaa pedofiileille rikoksia ennaltaehkäisevää apua. Kokonaisuudistuksen jatkovalmisteluun liittyvässä kriminaalipoliittisessa keskustelussa ennaltaehkäisyn tärkeyttä ei voi olla liikaa korostamatta. Ennaltaehkäisy vähentää inhimillistä kärsimystä, hoidon ja rikosprosessin kustannuksia, perheiden rikkoutumista ja monia muita seksuaalisen kaltoinkohtelun tuottamia seurauksia - eikä pelkästään uhrin osalta, vaan myös tekijän kohdalla.

Sandvik Anna-Liisa
Rikosseuraamuslaitos - Keskushallintoyksikkö